

methodological principles of variation in the content of school curricula. This testified to attempts to put into practice the idea of the variability of the content of education. It marked the birth of a new trend in the content of education – its democratization and humanization. At the end of the 1980s, the educational process in all types of special schools was based on special curricula, programs, textbooks, and didactic materials.

The article presents the main stages of formation of the system of psychological, medical and pedagogical consultations (PMPK), restoration and operation of the Institute of Defectology, Defectology Faculty of the Pedagogical Institute named after. M. Gorky.

Key words: special education, children with special needs, preparation of correctional teachers, Institute of Defectology, Defectology Faculty, Psychological-Medico-Pedagogical Consultation (PMPK).

УДК 930.2:304.4(477) “1991/2010”

DOI:10.32626/2309-9763.2018–25.197-204

Світлана Шевченко
Svitlana Shevchenko

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ РОЗВИТКУ ШКІЛ ІЗ ЄВРЕЙСЬКОЮ І РОСІЙСЬКОЮ МОВАМИ НАВЧАННЯ В УМОВАХ НЕЗАЛЕЖНОЇ УКРАЇНИ (1991-2010 рр.)

COMPARATIVE ANALYSIS OF DEVELOPMENT OF SCHOOL WITH JEWISH AND RUSSIAN LANGUAGES OF INSTRUCTION IN THE CONDITIONS OF INDEPENDENT UKRAINE (1991-2010)

У статті проаналізовано організацію навчального процесу у школах із єврейською і російською мовами навчання в умовах незалежної України (1991–2010 рр.); установлено, що в досліджуваний період збільшувалася кількість шкіл із єврейською мовою навчання, а російською зменшувалася; з'ясовано, що освіта національних меншин декларувалася на рівності здобуття знань, умінь і навичок, гарантуванні вільного розвитку національних мов та культур.

Ключові слова: незалежна Україна, розвиток, навчальні плани, школи з єврейською і російською мовами навчання, курси, факультативи.

Після здобуття Україною незалежності розпочався новий етап розвитку українського суспільства, а відповідно і національної культури. Розроблена за роки незалежності концепція етнонаціональної політики, що знайшла відображення в Законі про національні меншини в Україні (1992), Конституції України (1996), Рамковій конвенції Ради Європи про захист національних меншин (1997), Національній доктрині розвитку освіти (2002), Про засади державної мовної політики (2017) та ін., є основою для забезпечення прав та інтересів національних спільнот. Глибоке осмислення проблеми історії національних меншин, які мешкали на теренах України, зумовлене потребою розробки практичних рекомендацій з формування національно-культурних програм, підготовки законодавчих і нормативних актів, створення сприятливих умов для всіх етносів в українському суспільстві.

Історіографічний аналіз показав, що у 1991–2010 рр. дослідники зверталися до проблеми діяльності шкіл національних меншин в УРСР. Зокрема, такі науковці, як М. Авдієнко, Б. Андрієвський, Л. Березівська, О. Бистрицька, В. Войнолович, Є. Голобородько, В. Євтух, І. Курас, О. Майборода, М. Марчук, І. Миронова, В. Наулко, В. Недольська, О. Обидьонова, С. Очеретко, О. Рафальський, Н. Рудницька, В. Трощинський, О. Сухомлинська, М. Шульга, Б. Чирко та ін., які розкривали різні аспекти розвитку освіти шкіл національних меншин.

Проте в історико-педагогічній теорії практично відсутні роботи, які б комплексно досліджували процес становлення й розвитку російського та єврейського шкільництва на Україні кінця ХХ – початку ХХІ ст. Необхідність вивчення російського та єврейського шкільництва зумовили вибір теми нашого дослідження: “Порівняльний аналіз розвитку шкіл із єврейською і російською мовами навчання в умовах незалежної України (1991-2010 рр.)”.

Із початку років незалежності відновилося культурне і релігійне життя єврейської меншини, а російської стабілізувалося. З’ясовано, що в 1991 р. за мовною ознакою в Україні діяло 15 75 – українських шкіл, 3 965 – російських, 3 – польських, 1 – єврейська та ін. [4, с. 22]. Серед них функціонували такі типи шкіл:

- з українською мовою навчання (російська мова як окремий предмет);
- з російською мовою навчання або іншою мовою національних меншин;
- спеціалізовані школи з російською мовою навчання чи іншою мовою національних меншин;
- школи з російською мовою навчання для єврейських дітей;
- школи з єврейською мовою навчання та ін.

Діяльність шкіл національних меншин регламентувалася Положенням Президії Академії наук УРСР “Про утворення відділу єврейської історії та культури” (1991), Типовим статутом середнього загальноосвітнього навчально-виховного закладу (1993), Державною програмою відродження і розвитку освіти національної меншини на 1994 – 2000 рр. (1994) та ін.

Зміст навчально-виховного процесу у школах усіх типів був єдиним і спрямований на національну свідомість українського народу й на культур народів, які проживали на Україні. Національний компонент змісту освіти включав знання з рідної мови й літератури, історії свого народу, його традицій, звичаїв, ідеалів, культуру й побут інших народів. Ці знання розкривалися як в обов’язкових навчальних предметах, так і в предметах за вибором учнів, факультативів і курсах [1, с. 373].

Основним документом, який регулював навчально-виховний процес, був освітній план, що складався на основі розроблених Міністерством освіти базових навчальних планів. Освітній процес у загальноосвітніх навчальних закладах здійснювався за типовими навчальними планами.

У V варіативній частині Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів із різними мовами навчання на 1990/91 н. р. було передбачено вивчення мов національних меншин як предмету, так і факультативно. У школах із єврейською та російською мовою навчання відкривалися спеціальні класи, де працювали факультативні групи з навчання “Єтика, традиції й звичаї єврейського народу”. “Історія єврейського народу”. “Рідного краю”. “Культури та мистецтва України”. “Культури та мистецтва рідного краю”. “Рідна мова”. “у світі” та ін. [13, с. 15]. У них зверталася увага на основи національної самосвідомості, прищеплювалася любов до рідної мови, повага до свого народу, його історії і культури. На думку Л. Березівської, “...національний компонент змісту освіти має включати знання з рідної мови й літератури, історії свого народу, його традицій, звичаїв та ідеалів, про культуру та побут інших народів, що проживають на території України, сучасні етнічні процеси тощо. Ці знання розкривалися як в обов’язкових навчальних предметах, так і в предметах за вибором учнів, у факультативних курсах...” [1, с. 373].

У підручниках з української мови і літератури, рідних мов і літератур через відповідний добір вправ, переказів, аналіз літературних текстів, дослідження біографії і творчості письменників засвоювалися культурні і духовні цінності інших народів; педагогам надавалася можливість наповнювати навчально-виховний процес специфікою регіону, зокрема читалися спецкурси рідного краю, а саме “Харківщинознавство”, “Одещинознавство” та інші. Крім того, зростала мережа україномовних класів у школах з єврейською, російською та іншими мовами навчання; запроваджувався поділ класів на групи для вивчення рідної, української мови і літератури; вводилося вивчення української мови, де навчалися діти російської, єврейської та інших національностей; дозволялося ділити учнів на групи для вивчення російської

й іноземної мов [2, с. 327; 3, с. 57]. Навчання здійснювалося рідною, двома й трьома мовами де працювали різні класи та групи [9, с. 134].

Основною метою шкіл було забезпечення права російських і єврейських дітей на навчання рідною мовою [6, с. 7]. У 1991/1992 н. р. в Україні діяло 3 364 загальноосвітніх закладів із російською мовою навчання, що становило 15,9% від загальної кількості шкіл (у 2009/2010 н. р. їх налічувалось уже 10,8% (тобто зменшувалася їх кількість)), тоді коли шкіл із єврейською мовою навчання збільшилося до 9 (1992) [7, с. 30; 9, с. 134].

Також працювали школи з російською мовою навчання або іншою мовою національних меншин і спеціалізовані школи з російською мовою навчання [5, с. 130]. Їх провідним чинником було залучення школярів до російської, єврейської чи іншої культури національних меншин. Етнокультурний компонент зміст освіти в досліджуваних школах включав знання рідної мови, літератури, історії народу, його традицій, звичаїв. Національне самовизначення шкіл відображало національні елементи у її виховній роботі. Учні залучалися до збереження й охорони святинь свого народу, пам'яток історії і культури [8, с. 95]. Головним завданням шкіл було надання знань з рідної мови, мистецтва, звичаїв, історії, зокрема їх специфічну мовну культуру свого краю: Слобожанщини, Буковини, Поділля, Закарпаття тощо [5, с. 57]. Особливістю у цих школах було те, що мова етноменшин вивчалася як окремий предмет. Організація навчання її відбувалася за групами навчання різних мов, а також факультативно (поглиблено).

Етнокультурний компонент змісту освіти в школах із російською та єврейською мовами навчання включав знання рідної мови, літератури, історії відповідного народу, його традицій, звичаїв. Законодавчо визначено, що особи, які мали бажання вивчати мову національної меншини і проживали в місцевості, де нею послуговувалися, могли вивчати її в навчальних закладах, зокрема російську мову вивчали в навчальних закладах усіх регіонів України; іврит – в АР Крим, Дніпропетровській, Донецькій, Запорізькій, Одеській, Харківській, Чернівецькій областях і в м. Києві; їдиш – у Київській області тощо. Охочі могли вивчати мови нацменшин також у культурно-освітніх центрах, яких налічувалося 366, зокрема в суботніх і недільних школах, де незалежно від віку можна було вивчати не лише мову, а й літературу, історію нацменшини, ознайомлюватися з її національною культурою та традиціями. У 85 з них вивчали мову іврит [6, с. 2].

У 1995 р. рідну мову як предмет вивчало 7 тис. 746 учнів і функціонувало 49 факультативів з навчання української мови (1 тис. 589 учнів). У 8 школах із єврейською мовою навчання працювало факультативно 12 груп (218 учнів), з них: з рідної, української й російської мов, працювали факультативно групи та спецкурси: “Етика, традиції й звичаї єврейського народу”, “Історія єврейського народу”, “Харківщинознавство”, “Одещинознавство” і “Літературознавство єврейського народу”. У школах із єврейською мовою навчання з 1 кл. предметно вивчалися рідна мова (іврит), література та інші загальноосвітні предмети; з 5 кл. “Історія єврейського народу”, “Єврейські традиції”, факультативно (їдиш) та інші спецкурси; працювали групи з вивчення різних мов [4, с. 15; 5, с. 57]. Навчання учнів на перехідному періоді розподілу навчального матеріалу здійснювалося за програмами, підручниками для початкових класів загальноосвітніх навчальних закладів з навчання мовами національних меншин. У цілому в Україні нараховувалося 38 груп з вивчення єврейської мови [3, с. 57]. В областях України в 1995 році було понад 15 повних середніх єврейських шкіл (а в 1989 р. – 3) [2, с. 218].

У 1997 р. в Україні мову етноменшин як окремий предмет вивчали 55,5 тис. школярів (єврейську, російську, румунську, польську та ін.) [6, с. 100]. За рахунок підготовки викладачів для єврейських шкіл у Київському педагогічному інституті ім. М. П. Драгоманова (з 1992) та Міжнародному Соломоновому університеті (1993) у 1993/94 н. р. навчальних закладах нараховувалося більше як 20 тис. школярів, працювало понад 500 педагогів (з них 300 викладачів із єврейських дисциплін) [4, с. 44]. Упродовж з 1992–1999 рр. кількість шкіл з єврейською мовою навчання зростає з 9 до 17 [4, с. 30]. У 1999/2000 н. р. їх діяло 5, а російською – понад 2,5 тис. Російську мову як предмет (на 5 вересня 2003 р.) в Україні вивчало 1 млн. 618 тис. учнів, угорську – 1312,

польську – 4968, румунську – 295, єврейську – 1719 та інші мови. Факультативно вивчалися російська (180568 учнів), угорська (900), польська (5309), румунська (775), єврейська (612) та інші мови [11, с. 1].

У 2001/02 н. р. навчання здійснювалося за новими Типовими навчальними планами для загальноосвітніх шкіл України. Аналіз дав змогу з'ясувати, що у варіативній частині Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів із різними мовами навчання було передбачено навчання мовам національних меншин як у рамках відповідного предмета, так і факультативно [10, с. 3-32]. Також Типові навчальні плани містили інваріантну складову, визначену на державному рівні й обов'язкову для всіх загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від їх підпорядкування і форм власності, та варіативну, що передбачало відведення додаткових годин на навчання предметів інваріантної складової шляхом курсів за вибором, індивідуальних і групових занять. Розглянемо типовий освітній план для загальноосвітніх навчальних закладів із 5 по 9 класи на 2001/02 н. р.

**Типовий освітній план
загальноосвітніх навчальних закладів з навчанням
російською чи іншими мовами національних меншин
(основна школа у структурі 12-річної) [10, с. 3-32].**

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	5-9
Мови і літератури	Українська мова	3	3	2	2	2	12
	Іноземна мова	3	3	2	2	2	12
	Російська чи інша мова національної меншини	3	2	2	2,5	2,5	12
	Українська література	2	2	2	2	2	10
	Зарубіжна література та література національної меншини	2	2	2	2	2	10
Суспільствознавство	Історія України	1	1	1	1,5	1,5	6
	Всесвітня історія	-	1	1	1	1	4
	Правознавство (практичний курс)	-	-	-	-	1	1
	Етика	1	1	-	-	-	2
Естетична культура	Музичне мистецтво	1	1	1	1	-	4
	Образотворче мистецтво	1	1	1	-	-	3
	Художня культура	-	-	-	-	1	1
Математика	Математика	4	4	-	-	-	8
	Алгебра	-	-	2,5	2	2	6,5
	Геометрія	-	-	1,5	2	2	5,5
Природознавство	Природознавство	1	1	-	-	-	2
	Біологія	-	-	2	2	3	7
	Географія	-	2	2	1,5	1,5	7
	Фізика	-	-	1	2	2	5
	Хімія	-	-	1	2	2	5
	Технології	Трудове навчання	1	1	2	2	1
	Інформатика	-	-	-	-	1	1
Здоров'я і фізична культура	Основи здоров'я	1	1	1	0,5	0,5	4
	Фізична культура ¹	2,5	2,5	2,5	3	3	13,5
Разом		26,5	28,5	29,5	31	33	148,5

Освітні галузі	Навчальні предмети	Кількість годин на тиждень у класах					
		5	6	7	8	9	5-9
	Додатковий час на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації	0,5	0,5	1,5	3	1	6,5
	Граничнодопустиме навчальне навантаження на учня	27	29	31	33	33	153
	Всього (без урахування поділу класів на групи)	27	29	31	34	34	155

¹ Години фізичної культури не враховуються при визначенні граничнодопустимого навантаження учнів.

Аналіз типового навчального плану на 2001/02 н. р. свідчить, що школи з російською та єврейською мовою навчання навчалися за єдиними навчальними планами. Предметно вивчали українську, іноземну, російську чи іншу мову меншини (єврейську: іврит), на які було надано по 12 год з 5 по 9 кл. Працювали години додаткового часу на навчальні предмети, факультативи, індивідуальні заняття та консультації. Крім того, у 2004/2005 н. р. загальноосвітні навчальні заклади з навчання мовами національних меншин працювали відповідно до типових навчальних планів, затверджених наказом Міністерства освіти і науки України від 25.04.2001 року № 342 (лист від 07.05.2004 р. № 1/9-252). Кількість годин, відведених на вивчення української та рідної мов і літератур, у цих планах залишилася такою, як і в попередні роки. З 2004/2005 н. р. загальноосвітніх навчальних закладах з навчання мовами національних меншин у 3 і 4 класах було виділено по 2 год на тиждень на вивчення предмета “Я і Україна”. У цей час в Україні як окремий предмет у середніх школах вивчалися мови: російська (1 443 792 учні); єврейська мова – ідиш (1816 учнів) та ін.

Важливим було те, що у 2005/2006 н. р. на прохання місцевих органів управління освітою, керівників загальноосвітніх шкіл було опубліковано орієнтовні варіанти навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів із навчання російською чи іншими мовами національних меншин із вивченням двох іноземних мов, складених на основі Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів 12-річної школи, затверджених наказом МОН України від 09.03.2005 р. № 145. І, в 2006/2007 н. р. Міністерством освіти і науки України було затверджено нові навчальні програми із мов і літератур національних меншин:

I. Для шкіл із навчання мовою національних меншин (5–12 кл.):

Російська мова для шкіл з російською мовою викладання.

II. Для шкіл із українською мовою навчання, де мова національних меншин викладалася як окремий предмет (5–12 класи):

1. Російська мова для шкіл з навчання українською мовою.

2. Іврит для шкіл з викладання українською мовою.

Аналіз нормативних документів показав, що упродовж останніх років Міністерством освіти і науки України було затверджено нові типові навчальні програми для шкіл національних меншин за трьома напрямками:

- програми з української мови та літератури для шкіл із мовами навчання національних меншин; рідної мови (російської, румунської, угорської, кримськотатарської, польської, словацької, болгарської, молдовської, гагаузької, ромської та івриту) та світової літератури;
- програми для шкіл із російською, молдовською, румунською та угорською мовами навчання програми були розроблені спеціально для молодшої, стандартного та академічного рівня основної та старшої школи;
- для навчання інших предметів було рекомендовано використовувати типові програми для загальноосвітніх шкіл України; розроблено єдиний стандарт змісту освіти з української літератури (5–9 кл.) загальноосвітніх навчальних закладів із навчання мовами національних меншин [11, с. 117].

Розгляд програм для шкіл, де мовою навчання була мова національної меншини або її вивчали як предмет, свідчить, що наявні лише програми з мови та літератури, для решти предметів спеціальні програми не були розроблені й використовувалися типові програми для загальноосвітньої школи. Тому відмінністю між школами з російською та єврейською мовами навчання було те, що вони різнилися навчальними планами для спеціалізованих шкіл з російською та єврейською мовою навчання, а також тим, що кількість шкіл із єврейською мовою навчання збільшувалася, а російською зменшувалася. За розподілом загальноосвітніх шкіл за мовами навчання у 2008/2009 н. р. загалом функціонувало 20 045 загальноосвітніх навчальних закладів, у яких навчалися 4 438 383 учні. З-поміж них налічувалося 1 199 загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням російською і 17 єврейською мовами навчання [8, с. 116]. У 2010/2011 н. р. діяло 1149 закладів з російською мовою навчання (685 тис учнів); вивчало російську як предмет – 1,24 млн школярів, факультативно чи в гуртках – 131 тис [12]. Шкіл із єврейською мовою навчання працювало 17. Був поділ класів за мовами навчання де вивчалися російська, єврейська та інші мови; англійська як іноземна. У спеціалізованих школах з єврейською мовою навчання діти вивчали поглиблено рідну мову (іврит), коли у загальноосвітніх з єврейською мовою навчання – предметно і факультативно культуру єврейського народу [5, с. 57]. Як окремий предмет російську мову вивчали 1 292 518 учнів, єврейську – 1 292 учні. Факультативно вивчалися єврейська та інші мови [8, с. 116]. Крім того, у школах із єврейською мовою навчання діти поглиблено вивчали рідну мову (іврит). У Харківській спеціалізованій школі з російської мови навчання для єврейських дітей в молодших класах вивчалось від двох до чотирьох єврейських предметів на тиждень, а в середній і старшій – від шести до восьми. Спеціалізація освітнього закладу базувалася на етнокультурному єврейському компоненті освіти, який охоплював знання рідної мови, літератури, історії єврейського народу, його традицій, звичаїв, особливостей єврейської культури, а також культури інших народів.

Відмінність державних шкіл від приватних полягала в тому, що у них велося світське навчання, тоді як у спеціалізованих і приватних – релігійне. У релігійних школах більше уваги приділялося вивченню юдаїзму й дотриманню єврейських традицій. У державних школах провадилося спільне навчання хлопців і дівчат, а в приватних зберігалось роздільне. У спеціалізованих окрім загальноосвітньої програми було введено спеціальні програми з професійною орієнтацією; працювали факультативно групи і класи з різними мовами навчання.

У навчально-виховному процесі шкіл із єврейською і російською мовами навчання відмінністю були національні особливості меншини, їх культура, мова, звичаї, перехідне становище від факультативного вивчення рідної мови, до введення його як навчального предмета; за потреби – відкриття класів, груп, загальноосвітніх чи спеціалізованих шкіл тощо.

Отже, в організації навчального процесу шкіл національних меншин у 1991–2010 рр. увесь зміст був спрямований на рівності здобуття знань, умінь і навичок, гарантуванні вільного розвитку національних мов і культур, забезпеченні потреб етнічних меншин навчальною літературою та створення можливості вивчення мов національних меншин.

Проведений науковий пошук не вичерпує всіх питань означеної проблеми, а спрямовує на вивчення розвитку внутрішньої диференціації організації шкільної освіти єврейської та польської національної меншини.

Список використаних джерел

1. Березівська Л. Д. Реформи шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : документи, матеріали і коментарі : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. : хрестоматія / Л. Д. Березівська; Ін-т педагогіки НАПН України. – Луганськ : Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”. 2011. – 402 с.
2. Березівська Л. Д. Реформування шкільної освіти в Україні у ХХ столітті : [монографія] / Л. Д. Березівська. – Київ : Богданова А. М., 2008. – С. 327.

3. Бугаєв С. Освіта національних меншин та народів: загальноукраїнський контекст. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.google.com.ua/search?q>
4. Відродження шкіл національних меншин на Україні (із фондів музею) / [за ред. А. І. Кирпач, В. В. Тригубенко, І. Г. Ліханова]. – Київ : Педагогічний музей України, 1993. – 32 с.
5. Зеркаль М. М. Особливості діяльності середніх навчальних закладів по задоволенню освітніх потреб етносів України (1990–2000 р.). – С. 57. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.confcontact.com/2012_11_28/5_zerkal.htm.
6. Здійснення мовної політики в освіті, навчання мовами національних меншин України та вивчення цих мов [Електронний ресурс]. URL : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/2865>. – С. 8.
7. Етнонаціональні процеси в Україні: історія та сучасність / заг. ред. В. І. Наулка. – Київ : Голов. спеціалізм. ред. літ. мовами нац. меншин України, 2001. – С. 30.
8. Мельник С. Етнічне та мовне розмаїття України. Аналітичний огляд ситуації: [монографія] / С. Мельник, С. Черничко. – Ужгород : ПоліПрінт, 2010. – 164 с.
9. Пилипенко Т. Реалізація освітніх потреб представників національних меншин в Україні: стан, проблеми, перспективи / Т. Пилипенко // Актуальні питання вітчизняної етнополітики: шляхи модернізації врахування міжнародного досвіду ; під заг. ред. Ю. Тищенко. – Київ : Український незалежний центр політичних досліджень, 2004. – С. 134.
10. Про внесення змін до наказу МОН України від 23.02.2004 року № 132 “Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів 12-річної школи”. наказ МОН України № 66 від 05.02.09. // Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України. 2009. № 8 (березень). – С. 3 – 32.
11. Про Типові навчальні плани початкової школи з українською мовою та мовами навчання національних меншин. Міністерство освіти і науки України (МОН). Наказ № 96 від 28.02.2001, нечин. Документ станом на червень 2008. – С. 136. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ua-info.biz/legal/baseqp/ua-zmwasu.htm>.
12. Российские школы. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dostup.pravda.com.ua/news/publications/v>.
13. ЦДАВО України. – Ф. 5252. – Оп. 1. – Спр. 49. – Арк. 170.
14. Цюра С. Особливості організації білінгвальної освіти для дітей національних меншин в Україні / С. Цюра, Т. Боднарчук // Вісник Львів. ун-ту. Серія педаг. – 2012. – Вип. 28. – С. 111–121.
15. Еврейская средняя школа “Ор Авнер” № 170 [Електронний ресурс]. URL: http://www.jewishkharkov.org/templates/articlecco_cdo/aid/789380

The article analyzes the organization of the educational process in schools with Russian and Jewish languages of instruction in an independent Ukraine (1991-2010). It is found that during the studied period the number of schools with a Jewish language of instruction increased, while a number of Russian language schools decreased. It was found that the educational system of Jewish groups found its revival in the period under study. It turned out that during the implementation of state policy, ethnic groups of education declared a balance of knowledge and skills, free development of national languages and cultures, and supported the needs of Jewish groups in educational and methodological literature in ethnic languages, which drew attention to some historical events of the version for representatives of other ethnic groups in Ukraine.

It was discovered, that foundation and development of ethnic schools in a great measure is related to national politics that assists their further development and functioning; so, the state assures all ethnic groups right to national and cultural autonomy, in partly the use and education in mother tongue or study of the mother tongue in state educational establishments, the creation of national cultural establishments.

Changes were noted in educational programs for schools with Russian and Jewish languages of instruction. In schools of ethnic groups and in cultural societies where the native language of ethnic groups was studied, there is a transition from the optional study of the native language to its introduction as a school subject and the creation of appropriate classes and schools. It was set that under independent Ukraine (1991–2010) government created the best facilities for mother tongue education in schools of ethnic groups, and also it was investigated, that ethnic groups which lived on the territory of Ukraine in order of having cultural and common differences, and forms of mentality diversity in their correlation acquire the system unity transforming into a certain organizational cohesion.

Key words: *independent Ukraine, development, curriculum, schools with Russian and Jewish languages of instruction, courses, electives.*

УДК 37.015.31

DOI: 10.32626/2309-9763.2018–25.204-210

Людмила Шелестова
Liudmyla Shelestova

ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ГОТОВНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ДО ТВОРЧОГО РОЗВИТКУ СТАРШОКЛАСНИКІВ В УМОВАХ ПРОФІЛЬНОГО НАВЧАННЯ

RESEARCH OF PERSONAL READINESS OF A TEACHER TO THE CREATIVE DEVELOPMENT OF SENIOR PUPILS IN THE CONDITIONS OF PROFILE EDUCATION

На основі позиції низки науковців у статті проаналізовано сутність понять “готовність” до діяльності та “готовність до професійної педагогічної діяльності”. Також виокремлено основні компоненти професійної готовності педагога до діяльності: мотиваційний, когнітивний, операційний, вольовий і оцінний. На основі аналізу емпіричного матеріалу з’ясовано рівень готовності педагогів до розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання за кожним із означених компонентів.

Ключові слова: *творчі здібності, старшокласники, профільне навчання, вчитель, готовність до професійної педагогічної діяльності, компоненти готовності.*

Згідно із Законом України “Про освіту” метою повної загальної середньої освіти є всебічний розвиток особистості, формування у неї ключових компетентностей, необхідних кожній сучасній людині для успішної життєдіяльності, її творчий розвиток. Значний потенціал для розвитку творчих здібностей учнів має профільна освіта.

Ефективність розвитку творчого потенціалу учнів значною мірою залежить від творчих якостей педагогів: здатності помічати й формулювати альтернативи, сумніватися в очевидному, уникати поверхових формулювань; уміння заглибитися у проблему й водночас відірватися від реальності, побачити перспективу; здатність відмовитися від орієнтації на авторитети; уміння уявити знайомий об’єкт у новому контексті; здатність до асоціацій (швидке й вільне переключення думок, здатності викликати у свідомості образи і створювати з них нові комбінації); готовності пам’яті (володіння достатнім обсягом систематизованих знань, їх упорядкованість і динамічність) і здатності до узагальнень; креативності як здатності перетворювати діяльність у творчий процес [16]. З огляду на це, важливою педагогічною проблемою є готовність педагогів до розвитку творчих здібностей старшокласників в умовах профільного навчання.